

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.5(125).19
УДК: 37.015.31:[796.011.3:616.988.23]

Маслова О. В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ РІВНІ ПІЗНАННЯ ЗДОРОВ'ЯФОРМУЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Аналіз наукових праць провідних учених, які одночасно із загальними проблемами своєї галузі досліджували питання методологічних рівнів дослідження дав змогу визначити зміст першого вищого рівня філософського пізнання для теоретичного обґрунтування концептуальних підходів здоров'яформуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху.

Мета дослідження - визначення та узагальнення методологічних засад здоров'яформуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху у якості постулатів розробленої й запропонованої до впровадження авторської концепції.

Представлені у статті результати наукових досліджень продемонстрували вузький спектр наукових доробок у напрямі визначення за темою 3.23: «Здоров'яформуючі технології дітей та молоді у процесі адаптивного фізичного виховання» концептуальних підходів здоров'яформуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху як теоретичної основи запропонованої нами концепції.

Ключові слова: методологічні засади, концепція, методологія, здоров'яформуюча діяльність, вади слуху, діти.

Маслова Елена Владимировна. Методологические уровни познания здоровьесформирующей деятельности в процессе адаптивного физического воспитания детей с нарушениями слуха. Анализ научных работ ведущих ученых, которые одновременно с общими проблемами своей отрасли изучали вопрос методологических уровней исследования, позволили определить содержание первого высшего уровня философского познания для теоретического обоснования концептуальных подходов здоровьесформирующей деятельности в процессе адаптивного физического воспитания детей с нарушениями слуха.

Цель исследования - определение и обобщение методологических основ здоровьесформирующей деятельности в процессе адаптивного физического воспитания детей с нарушениями слуха в качестве постулатов разработанной и предложенной к внедрению авторской концепции.

Представленные в статье результаты научных исследований продемонстрировали узкий спектр научных разработок в направлении определения по теме 3.23 «Здоровьесформирующие технологии детей и молодежи в процессе адаптивного физического воспитания» концептуальных подходов здоровьесформирующей деятельности в процессе адаптивного физического воспитания детей с нарушениями слуха как теоретической основы предложенной нами концепции.

Ключевые слова: методологические основы, концепция, методология, здоровьесформирующая деятельность, нарушения слуха, дети.

Maslova O. Methodological levels of knowledge health-forming activity in the process of adaptive physical education of children with hearing impairments. Analysis of leading scientists scientific works, who simultaneously with the general problems of their field studied the methodological levels of research allowed to determine the content of the philosophical knowledge first higher level for theoretical substantiation of conceptual approaches to health education in the process of adaptive physical education of hearing impaired children.

The aim of the study is to determine and generalize the methodological principles of health-promoting activities in the process of adaptive physical education of children with hearing impairments as postulates of the author's concept developed and proposed for implementation.

Methods and organization of research: analysis and generalization of data from special scientific and methodological literature; monitoring of information resources of the Internet;

The results of scientific researchers presented in the article demonstrated a narrow range of scientific achievements in the direction of definition on theme 3.23: "Health-forming technologies of children and youth in the process of adaptive physical education" of conceptual approaches of health-forming activity in the process of adaptive physical education of children with hearing impairments. our proposed concept.

Key words: methodological bases, concept, methodology, health-forming activity, hearing impairments, children.

Постановка проблеми і її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний політичний стан, специфіка соціально-економічного розвитку та демографічно-культурні зміни незалежної України зумовлюють необхідність суттєвих змін у системі освіти, що знайшло своє відображення у таких державних документах як Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Національна стратегія розвитку освіти України до 2021 року, Національна програма «Діти України», де акцентується необхідність оновлення змісту сучасної освіти, розробки та впровадження нових підходів, форм, методів навчання і виховання, що повинні відповідати потребам розвитку особистості представників сучасного молодого покоління, сприяти розкриттю їх талантів, розумових й фізичних здібностей;

забезпечувати їхню повноцінну життєдіяльність [4, 5, 8].

Сьогодні формується парадигма сучасної спеціальної освіти, в якій провідною складовою є сприяння розумінню дитиною необхідності власного розвитку, досягненню рівня освіченості для реалізації власних потенційних можливостей, інтеграції та адаптації в сучасне суспільство, вихованню вільного громадянина, свідомого й відповідального сім'янина, самостійної особистості [4, 7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спеціальна, інклюзивна освіта та виховання дітей з вадами слуху неможливі без реалізації комплексного педагогічного підходу. Корекційна навчальна діяльність повинна відбуватись з урахуванням особливостей дефекту, психофізичних можливостей та мотиваційно-потребової сфери дитини [5, 7].

Провідні ідеї Л. С. Виготського про шляхи розвитку спеціального виховання й навчання дітей з порушеннями слуху отримали подальший розвиток у теорії й практиці вітчизняної педагогіки, зокрема щодо розробки інноваційних методів у напрямі формування теоретичних знань, практичних умінь й незалежного прагнення до покращення, укріплення та збереження власного здоров'я [5].

Представлені тези обумовили актуальність проведених нами досліджень відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., затвердженого Міністерством освіти і науки України, розробленого у Національному університеті фізичного виховання і спорту України, за темою 3.23: «Здоров'яформуючі технології дітей та молоді у процесі адаптивного фізичного виховання» (номер державної реєстрації 0116U001620).

Формулювання мети і завдань досліджень. Виходячи з вищезазначеного метою досліджень стало визначення та узагальнення методологічних засад здоров'яформуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху у якості постулатів розробленої й запропонованої до впровадження авторської концепції.

Методи та організація досліджень. Для вирішення поставленої мети дослідження нами були використані наступні методи: аналіз і узагальнення даних спеціальної науково-методичної літератури та моніторинг інформаційних ресурсів мережі Інтернет, що в основі включили понятійно-термінологічний аналіз й теоретико-методологічний аналіз.

Виклад основного матеріалу досліджень з аналізом отриманих наукових результатів. У ході здійснення обраного наукового дослідження щодо обґрунтування розробки і впровадження методів та засобів формування здоров'я дітей з вадами слуху нами були визначені основні методологічні положення концепції здоров'яформуючих технологій фізичного виховання дітей старшого шкільного віку з порушеннями слуху [2, 6].

Отримання наукових знань значною мірою залежить від підходу, яким послуговується дослідник, вивчаючи об'єкт пізнання. Цей підхід визначає система методологічних засад і принципів. Вихідним кроком кожного педагогічного дослідження є визначення теоретико-методологічної бази, на основі якої виконується всебічний аналіз проблеми, вибудовуються теоретичні та практичні положення, обґрунтовуються концептуальні ідеї, педагогічні умови, розробляються освітні технології, даються методичні рекомендації, пропозиції тощо [1, 9].

Слово-термін «методологія» (від грец. Methodos - дослідження і logos - знання) позначає вчення про науковий метод пізнання, а також сукупність методів, що застосовуються у будь-якій науці [1].

Під методологією соціально-педагогічного дослідження розуміється вчення про принципи побудови, форми і способи науково-пізнавальної соціально-педагогічної діяльності. Якщо раніше поняття методології охоплювало здебільшого сукупність уявлень про філософські основи науково-пізнавальної діяльності, то тепер йому відповідає внутрішньо диференційована і спеціалізована область знання [1, 3].

Сьогодні методологія виділяється у спеціальний предмет раціонального пізнання і фіксується як система соціально апробованих правил і нормативів пізнання та дій, які співвідносяться з властивостями і законами дійсності [1, 3].

Загальноприйнята в сучасній науці типологія виділяє наступні рівні методології:

- перший рівень (вищий) - філософський рівень, або рівень філософської методології, що включає в себе загальні принципи пізнання і категоріальний лад науки в цілому (структурні компоненти), а також всю систему філософського знання (функціональні компоненти);
- другий рівень - загальнонаукова методологія, або рівень методології загальнонаукових принципів дослідження;
- третій рівень - конкретно-наукова методологія, або рівень конкретнонаукової методології, що представляє собою сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які застосовуються у тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні;
- четвертий рівень - технологічна методологія, або рівень методик і техніки дослідження, тобто набір процедур, що забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, після якої він може включатися в масив наукового знання [1, 3].

При визначенні основних положень концепції здоров'яформуючих технологій фізичного виховання дітей старшого шкільного віку з порушеннями слуху ми спирались на філософське вчення (напрямок), які слугують методологією різних наук, у тому числі й педагогіки. Зокрема:

- екзистенціалізму, як філософської основи індивідуалізації навчання, де цінність знань визначається тим, наскільки вони важливі для конкретної особи, а вчитель повинен дати учневі повну свободу в їх засвоєнні -учень сам визначає зміст навчальних речей і явищ;

- прагматизму (неопрагматизму), як філософське обґрунтування інструменталізації процесу навчання - школа не повинна бути відірвана від життя, а навчання існувати окремо від виховання - в навчально-виховному процесі необхідно спиратися на власну активність учнів, розвивати її і стимулювати самоутвердження особистості, повну свободу її вчинків і оцінок;

- позитивізму (неопозитивізму), як філософського центру гуманізму - головна увага повинна приділятися розвитку інтелекту, а завдання виховання - формувати раціонально мислячу людину, розвивати людське "Я";

- біхевіоризму (необіхевіоризму), як філософського підґрунтя технократичного виховання, що ґрунтується на найновіших досягненнях науки про людину, використанні сучасних методів дослідження її інтересів, потреб, здібностей, факторів, які детермінують поведінку;

- діалектичного матеріалізму, як філософського вчення про найбільш загальні закони руху і розвитку природи, суспільства і мислення - особистість як об'єкт і суб'єкт суспільних відносин, розвиток якої детермінований зовнішніми обставинами і природною організацією людини, а провідну роль у її розвитку відіграє виховання, що є складним соціальним процесом, має історичний і класовий характер - особистість проявляється і формується у власній діяльності [1, 3].

Отже, виходячи з методологічних основ наукового дослідження і спираючись на визначені філософські парадигми першого, вищого рівня методологічного пізнання нам вдалось чітко відповісти на запитання про передбачувану провідну наукову ідею, сутність явища (об'єкта, предмета дослідження), які склади методичну основу запропонованої нами авторської концепції.

Висновки. Проведені нами вивчення наукових праць відомих учених, які застосовували загальнонаукову методологію для вивчення конкретної галузі науки дослідження дали змогу визначити, що концепція – це система поглядів, система опису певного предмета або явища, стосовно його побудови, функціонування, покликана сприяти його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей.

Проте у своїх наукових пошуках сучасні науковці все частіше стали забувати, що в основі головної ідеї їх наукового дослідження лежать визначальні задуми філософських вчень минулого покоління, які становлять підґрунтя для визначення сукупності принципів ідей, філософських узагальнень, теоретичних положень, на основі яких здійснюється вибір методологічних підходів до дослідження педагогічного об'єкта, тобто для визначення концептуальних підходів.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні, узагальненні та обґрунтуванні концептуальних підходів здоров'яформуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху як теоретичної основи запропонованої нами концепції.

Література

1. Бондар О.С. Концепція управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти регіону / О.С. Бондар // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 1. – С. 60-66.
2. Гончарова Н.М. Концептуальні підходи здоров'яформуючої діяльності в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку / Н.М. Гончарова // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2018. - Том 3. - № 6 (15). – С. 334-338.
3. Литвин А. Методологія у проекції педагогічних досліджень / А. Литвин // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2014. - № 5. – С. 20-35.
4. Маслова О.В., Гопей М.М. Обґрунтування необхідності розробки інноваційних технологій для оптимізації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху / О.В. Маслова, М.М. Гопей // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2017. - № 3. – С 78-85.
5. Форостян О.І. Теоретико-методичні засади адаптивного фізичного виховання підлітків з порушеннями слуху / О.І. Форостян // Наука і освіта. – 2015. - № 5. – С. 128-133.
6. Kashuba Vitaliy, Maslova Olena Prerequisites for the development of the concept of health-forming technologies in the process of adaptive physical education of school-age children with hearing impairment / Vitaliy Kashuba, Olena Maslova // Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences. – 2017. - № 3. - P. 824-834.
7. Futornyi Serhii, Maslova Olena, Shmatova Olena, Osadcha Oksana, Rychok Tatiyana, Hopey Maksym, Tamavskiy Artur Modern aspects of the ecological culture implementation in the physical education process of different population groups / Serhii Futornyi, Olena Maslova, Olena Shmatova, Oksana Osadcha, Tatiyana Rychok, Maksym Hopey, Artur Tamavskiy // Journal of Physical Education and Sport (JPES). – 2020. - № 20 (1). – P. 348 – 353.
8. Kashuba, V., Futornyi, S., Andrieieva, O., Goncharova, N., Carp, I., Bondar, O., & Nosova, N. Optimization of the Processes of Adaptation to the Conditions of Study at School as a Component of Health Forming Activities of Primary School-Age Children / V. Kashuba, S. Futornyi, O. Andrieieva, N. Goncharova, I. Carp, O. Bondar, N. Nosova // Journal of Physical Education and Sport (JPES). – 2018. - №18 (4). – P. 2515.
9. Goncharova N.M.. Preconditions of the concept of health forming technologies in the process of physical education of primary school-aged children // Health, sport, rehabilitation. – 2018. – V. 4. – №. 2. – P. 22-27.

Reference

1. Bondar O.S. (2013) "The concept of management of analytical and expert activities in the field of education in the region", Scientific notes. Series: Pedagogy, no 1, pp. 60-66.
2. Goncharova N.M. (2018) "Conceptual approaches of health-forming activity in the process of physical education of children of primary school age", Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports, no 6 (15), pp. 334-338.
3. Lytvyn A. (2014) "Methodology in the projection of pedagogical research", Pedagogy and psychology of vocational education, no 5., pp. 20-35.
4. Maslova, O.V., Gopei, M.M. (2017) "Substantiation of the need to develop innovative technologies for optimizing the process of physical education of children with hearing impairments", Theory and methods of physical education and sports, no 3, pp. 78-85.
5. Forostyan, O.I. (2015) "Theoretical and methodical principles of adaptive physical education of adolescents with hearing impairment", Science and Education, no 5, pp. 128-133.
6. Kashuba Vitaliy, Maslova Olena (2017) "Prerequisites for the development of the concept of health-forming technologies in the process of adaptive physical education of school-age children with hearing impairment", Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences, no 3, pp. 824-834.

7. Futorny Serhii, Maslova Olena, Shmatova Olena, Osadcha Oksana, Rychok Tatiyana, Hopey Maksym, Tamavskiy Artur (2020) "Modern aspects of the ecological culture implementation in the physical education process of different population groups", Journal of Physical Education and Sport (JPES), no 20 (1), pp. 348 – 353.

8. Kashuba, V., Futorny, S., Andriieva, O., Goncharova, N., Carp, I., Bondar, O., & Nosova, N. (2018) "Optimization of the Processes of Adaptation to the Conditions of Study at School as a Component of Health Forming Activities of Primary School-Age Children", Journal of Physical Education and Sport (JPES), no 18 (4), pp. 2515.

9. Goncharova N.M. (2018) "Preconditions of the concept of health forming technologies in the process of physical education of primary school-aged children", Health, sport, rehabilitation, V. 4, no. 2, pp. 22-27.

Масол В.В.

Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ РІШУЧОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

У статті розкрито особливості виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Тому, нами здійснено теоретичний аналіз досліджуваного феномену й встановлено, що рішучість – це волева якість особистості, усвідомлене хотіння, яке полягає в невідкладності реалізації поставленої мети та способів її досягнення. Проаналізовано вікові особливості старшокласників у процесі занять фізичною культурою та з'ясовано, що даний віковий період є чутливим щодо виховання рішучості. Також нами було з'ясовано, що в сучасних учнів 10-11-х класів відсутній інтерес до занять з фізичної культури, що веде до неповноцінного фізичного та особистісного розвитку тощо. Акцентовано, що ефективність освітнього процесу залежить від застосування у закладах загальної середньої освіти сукупності перевірених на практиці педагогічних умов, змісту, видів і методів (інтерактивних), які спрямовані на виховання рішучості старшокласників та інших важливих особистісних якостей.

Ключові слова: рішучість, виховання рішучості, старшокласники, фізична культура, вікові особливості.

Масол В. В. Особенности воспитания решительности старшеклассников в процессе занятий физической культурой. В статье раскрыты особенности воспитания решительности старшеклассников в процессе занятий физической культурой. Поэтому, нами осуществлен теоретический анализ исследуемой категории и установлено, что решительность – это волевое качество личности, осознанное хотение, которое заключается в неотложности реализации поставленной цели и способов ее достижения. Проанализированы возрастные особенности старшеклассников в процессе занятий физической культурой и выяснено, что данный возрастной период является чувствительным по воспитанию решительности. Также нами было установлено, что в современных учащихся 10-11-х классов отсутствует интерес к занятиям по физической культуре, что ведет к неполноценному физическому и личностному развитию и тому подобное. Акцентировано, что эффективность образовательного процесса зависит от применения в учреждениях общего среднего образования совокупности проверенных на практике педагогических условий, содержания, видов и методов (интерактивных), которые направлены на воспитание решительности старшеклассников и других важных личностных качеств.

Ключевые слова: решительность, воспитания решительности, старшеклассники, физическая культура, возрастные особенности.

Masol V. Features of upbringing the determination of senior pupils in the process of physical education. The article reveals the features of the upbringing of the determination of senior pupils in the process of physical education. Therefore, we carried out a theoretical analysis of the studied category and found that decisiveness is a volitional quality of a person, a conscious desire, which consists in the urgency of realizing a set goal and ways to achieve it. The age characteristics of senior pupils in the process of physical education are analyzed and it is found that this age period is sensitive in terms of upbringing of determination. We also found that modern students in grades 10-11 lack interest in physical culture classes, which leads to defective physical and personal development, and the like. It is emphasized that the effectiveness of the educational process depends on the use in institutions of general secondary education of a set of pedagogical conditions, content, types and methods (interactive) tested in practice, which are aimed at fostering the determination of high school students and other important personal qualities.

The article considers that determination is one of the strong-willed qualities that are quite actively developed in the process of physical education and has an invaluable impact on high school, as it covers not only his physical sphere, but also spiritual and emotional. It is worth noting that in the process of physical culture during the study of exercises improves the physical abilities of the student and develops his moral and volitional qualities.

It is established that senior school age is the most important period of development in a student's life. During this period, the morphological maturation of the organism ends and there are important changes in his personality, psychological and social maturation.

Key words: decisiveness, upbringing of decisiveness, high school students, physical culture, age characteristics.

Постановка проблеми. Рішучість як важлива волева якість особистості виховується в процесі освітньої діяльності та взаємодії з однолітками й має свою специфіку, яка залежить від урахування вікових особливостей учнівської молоді. Тому в контексті нашого дослідження необхідним є ґрунтовне вивчення вікових особливостей старшокласників у процесі занять фізичною культурою, а саме з'ясувати сприятливість даного віку щодо виховання рішучості [11]. Отже, ураховуючи зазначене вище вважаємо, що слід вивчити та розглянути особливості вікового періоду 16-18 років у процесі занять фізичною культурою.